

zeichnisses von 1566 die Größe der kanizsaer Burgherrschaft, den Ertrag der Burgfelder, den Bergzoll, den Weinzehnten, die Einnahmen der Mühlen, den Tierbestand der Maierien und die Geld- und Naturalienleistungen der Leibeigener der Gegend. Die interessante Schrift untersucht die wirtschaftliche und militärische Ausrichtung der Burghaltung, die Aufgabenkreise der Amtsträger, des Hofrichters, des Hausvogt und anderer Leibeigener und die Gestaltung der Kopfbild des „Helden-Ordens“ und der Burgbevölkerung.

Die Studie richtet besondere Aufmerksamkeit auf die von der kanizsaer Burgbesatzung bewiesene Standhaftigkeit in den südtransdanubischen Kämpfen gegen die Türken, wachgerufen durch die erfolgreichen militärischen Unternehmungen. Tamás Nádasdy's und zalaer Hauptgespans Miklós Zrínyi zur Befreiung der belagerten Szigetvár, desweiteren die Lauerungen und Züge des Kapitáns Ferenc Tahy bei Korotna, Kálmánca, Szentlőrinc und Csurgó.

Der Verfasser prüft im Detail die sich fortwährend verschlechternde Versorgung und Entlohnung der Burgbesatzung, darauf verweisend, daß nach Tamás Nádasdy's Tod Orsolya Kanizsai unfähig war, die wachsenden Verteidigungskosten aufzubringen, weshalb sie die Burg am 24. Januar 1568 in das Eigentum des Königs übergab und damit ein neuer Zeitabschnitt in der Geschichte der viele Stürme überlebenden Festung.

RAINER PÁL

A BAJOR ÖRÖKÖSÖDÉSI HÁBORÚ ZUCKMANTELI ÜTKÖZETÉT ÁBRÁZOLÓ FESTMÉNY A VESZPRÉMI LACZKÓ DEZSŐ MÚZEUMBAN

A veszprémi Laczkó Dezső Múzeum képzőművészeti gyűjteményében 53.15.11. leltári szám alatt, egy fekvő téglalap alakú, 128x67 cm-es olajfestményt érzékel, amely egy csatajelenetet ábrázol. A kép bal alsó sarkán olvasható „de 14. January 1779.” dátumból kiderül, hogy az a bajor örökösödési háború egyik jelenetét ábrázolja.

A XVIII. századra a Német Birodalomban addig vezető szerepet játszó Habsburgok mellett a Hohenzollernek által vezetett Poroszország is egyre nagyobb tért nyert. A két vezető német állam, a Habsburg Birodalom és Poroszország között megindult az a hatalmi vetélkedés, amely végül is 1871-ben az utóbbi győzelmével zárult és az egységes Német Császárság kikiáltását eredményezte. Ennek a vetélkedésnek voltak állomásai az osztrák örökösödési háború (1740–48.), a hétéves háború (1756–63.) és a bajor örökösödési háború (1778–79.) is.

A háború története a következő volt: 1777. december 30-án III. Miksa József bajor választófejedelem halálával sirba szállt a Wittelsbach dinasztia idősebb ága. Örököse a Wittelsbachok oldalágából, a sulzbachi ágából származó Károly Tivadar pfalzi választó lett, akit II. József császár 1778. január 3-án Zsigmond császárnak egy kétes hitelű, 1426-os hűbérlevelén alapuló szerződésben rávett arra, hogy Alsó-Bajorországot, s még több kisebb területet engedjen át a

Habsburgoknak. Ezt követően 1778. januárjában a császári–királyi csapatok csakugyan megszállták a kérdéses területet. II. (Nagy) Frigyes porosz király természetesen sérelmesnek érezte a Habsburg fél megerősödését, s Károly Tivadar esetleges örökösét – törvényes fia ugyanis nem volt – Károly pfalzweibrückeni herceget olyan irányban befolyásolta, hogy tiltakozzék az események ilyenén alakulása ellen. Jóllehet Mária Terézia ellenezte a háborút, s emiatt saját fiával II. József császárral is ellentétbe került, ám a diplomáciai helyzet egyre feszültebbé vált, majd a porosz csapatok 1778 júliusában átlépték a cseh- és az osztrák-sziléziai határt. Ezzel kezdetét vette a bajor örökösödési háború.

A háború a XVIII. század történelmének voltaképpen epizódja volt. Komolyabb összecsapásra nem került sor, a szembenálló felek menetelésekkel, fásasztó oldalmozdulatokkal kölcsönösen igyekeztek kitérni egymás elől. Erre a jelentéktelenségre utal a háború népies elnevezése, ugyanis a poroszok krumplicháborúnak (Kartoffelkrieg), az osztrákok pedig szilvarumlinak (Zwetschenrummel) titulálták. A császári–királyi hadsereg okult a poroszokkal korábban vívott háborúk kudarcaiból, s ezúttal eléggé eredményesen működött, úgy, hogy a hactéren II. Frigyes nem tudott komolyabb sikert elérni. A diplomáciai helyzet azonban nem kedvezett a Habsburgoknak. Különösen

Oroszország tartott Ausztria megerősödésétől. Így már 1779. március 7-én sor került a fegyverszünet, majd május 13-án Teschenben, II. Katalin cárnő közvetítésével a béke megkötésére. Ausztria kénytelen volt kiüríteni a megszállt bajor területeket, cserébe csupán az ún. Inn-nyegvedet nyerte.¹

A hadjáratban magyarországi csapatok is részt vettek, sőt a bécsi udvar a magyar országgyűlés összehívását tervezte, hogy Magyarország minél több katonát állítson ki és minél nagyobb anyagi terhekkel járuljon hozzá a háborúhoz. Az országgyűlés végül elmaradt, Magyarország enélkül is megfelelő áldozatot hozott az uralkodóházért.²

Miután röviden áttekintettük a háború lefolyását, vegyük szemügyre a fentebb említett festményt. A kép behavazott, erdős, hegyes vidéken ábrázolja az ütközetet. A küzdőfelek hosszan elnyúló vonaljai jól szemléltetik a korabeli vonalharcazatot. A hegyek lábánál egy kisebb város házai látszanak, középen egy háromtoronyos templommal. A jelenet felett az égen Szűz Máriát látjuk, karján a kis Jézussal, balján három angyallal. Mária jobbán egy szerzetesi ruhát viselő szent térdel, alkalmasint a győzelemért és a város megmenekedéseért esedezve.

A kép alsó középrészétől kissé balra egy német nyelvű táblácskát találunk, amely a festmény megszámozott jeleneteit, tereptárgyait ma-

gyarazza. A tábla feliratai a következők (az eredeti írásmódot megőriztem) =

1. Rocnusberg (Rókushegy). Tehát a térdeplő szent valószínűleg Szt. Rókus.
2. bader hibbel. Értelmét nem sikerült megfejteni. Talán valamilyen vágat lehet ez. A képen a 2-el jelölt helyen egy L alakú föld-sánc (?) látszik.
3. Rimerberg (Rimerhegy)
4. heysigberg (Heysighegy)
5. auf den Rochusberg Avansieren-de Preußen (A Rókushegyre felvonuló poroszok.)
6. Paulus winkel (Pál sarok).
7. die Koppe wo scharff: Schützen, freyjäger (A Koppe, ahol a mesterlövészek és a szabadcsapatok vadászai vannak.)
8. Sta. Zuckmantel (Zuckmantel város.)
9. Deüschmeister langlois: infanterie, Darmstät: Dragon. (Deutschmeister (és) Langlois gyalogság és Darmstadt drago-nyosok.)
10. flichtige warestiner (Menekülő varasdiak.)
11. Feinde: attaque gegen Deüschmeister (Az ellenség támadása a Deutschmeisterek ellen.)
12. attaque auf den Rochusberg (Támadás a Rókushegyre.)
13. Penater (Menedékház.) Feltehetően a latin „penates” szó átvétele, amely a rómaiak házi isteneit, átvitt értelemben a házi tűzhelyt, oltalmat, menedéket jelenti.

14. Spital wo auch auf den Rochusberg geschossen worden. (A kórház, ahol a Rókushegyen megölték is voltak.)
15. flichtige Preüshc: Granatir in die baum (?) gassen, ein holer weg. (Menekülő porosz gránátosok a mélyútton.)
16. Marienhoff (Mária major)
17. Olvashatatlan, talán Sekteiner höfter (?) vagy valami hasonló.
18. die Nichte (Vég, itt valószínűleg szárny értelemben.)
19. Weisgerb: walcke. (Irhatimár kal- ló.)
20. Vorbrich begm Spilvolger. (Át- törés a küzdő feleknél.)
21. kreütz = weeg Capellen (Keresz- uti kápolnák, azaz kálvária stá- ciók.)

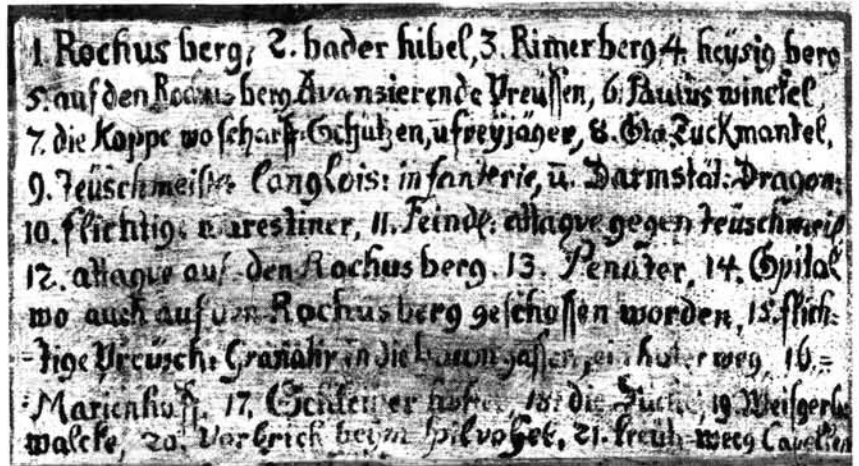
Sajnos a számok egy része, amelyekkel eredetileg az egyes tereptárgyakat illetve csapatokat jelölték, ma

1. ábra. A zuckmanteli ütközet 1779. január 14-én. Olajfestmény. (Foto: Nagyvári Ildikó VBM.)

már hiányzik a képről (3., 6., 17., 19., 20. számok). A festményt 1977 augusztus–december hónapokban Král Éva restaurátor restaurálta. A restaurálás munkafázisairól fénykép- felvételek készültek. Az egyik fényképen a ma már hiányzó számok közül a 3. és 6. még látszik.³

A fentiek alapján lehetséges volt az ábrázolt esemény helyezkedése, az egyes jelenetek értelmezése. A kép bal alsó sarkában levő – korábban már említett – dátum, pedig lehetővé tette az esemény keltezését.

2. ábra. A festmény jeleneteit magyarázó táblácska. (Foto: Nagyvári Ildikó VBM.)

Zuckmantel város az egykori Osztrák-Sziléziában található, a Bischofskoppe nevű hegy (v.ö. a 7. számú feliratban szereplő Koppe-val!) lábánál, az egykori osztrák-sziléziai-porosz határ közelében.⁴ A város mellett 1779. január 14-én csakugyan ütközet zajlott le a porosz és a császári–királyi csapatok között.

A kép egyes felirata (7., 9., 10., 11. számok) több-kevesebb pontossággal megnevezik az ütközetben résztvevő császári–királyi alakulatokat. Ezek a következők:

Deutschmeister gyalogezred:

a cs. (és) kir. 4. gyalogezred, amelyet 1696-ban állítottak fel, s amely egészen 1918-ig, az Osztrák–Magyar monarchia felbomlásáig létezett. Az ezred tulajdonosa a Német Lovagrend mindenkori nagymestere, az ún. fő- és németmester (Hoch- und Deutschmeister) volt. 1761–1780 között Károly lotharingiai és bari herceg, cs. kir. altábornagy, a római birodalom tábornagya töltötte be ezt a tiszteletet, aki 1780-ban halt meg. Az ezred parancsnoka 1772–1779 között br. Ludwig Grafforst későbbi vezérőrnagy volt. Az ezred Alsó-Ausztriából nyerte legénységét. Az ezred katonái égszínkék hajtókát és sárga gombot viseltek.⁵

Langlois gyalogezred:

a cs. (és) kir. 59. gyalogezred, amelyet 1682-ben állítottak fel, és amely szintén 1918-ig létezett. Az ezred tulajdonosa 1771–1789. között br. Peter Langlois altábornagy volt. 1778 január közepén ő volt az Alsó-Bajorországot megszálló császári csapatok parancsnoka, 1789-ben táborsernagyként halt meg Triesztben. Az ezred parancsnoka 1777-től Johann Schindler ezredes volt, aki 1786-ban halt meg vezérőrnagyként. Az ezred Felső-Ausztriából, később részint Salzburgból is nyerte legénységét. Az ezred katonái narancsszínű hajtókát és sárga gombot viseltek.⁶

Darmstadt dragonyosezred:

az ezredet 1733/34-ben gr. D'Ollone alezredes állította fel. Az ezred tulajdonosa 1768–1782. között György Vilmos hessen-darmstadti herceg, lovassági tábornok volt, aki 1782-ben halt meg Darmstadtban. Az ezred parancsnoka 1773–1782. között Franz Levenehr Freiherr von Grünwall ezredes volt, aki a bajor örökösödési háborúban 1778-ban Jassenánál már kitüntette magát bátorságával. 1783-ban vezérőrnagyi rangot kapott és György Vilmos herceg halála után az ezred tulajdonosa lett. 1812. június 6-án altábornagyként halt meg.

Az alakulat 1773–1798. között mint svalzsér (chevaux-legers) ezred működött, így a festményen szereplő

3. ábra. Horváth határőr huszár. Részlet a festményről. (Foto: Nagyvári Ildikó VBM.)

dragonyos elnevezés pontatlan, az 1773. előtti állapotokra utal. (Az ütközetet leíró munkák Levenehrt, mint svalzsér ezredest említik.) Az ezredet többszörös átszervezés után 1860-ban megszüntették. Az ezred katonái császársárga hajtókát és sárga gombot viseltek.⁷

Varasdi horvát határőr huszárok:

a 10. számú felirat egyszerűen mint varasdiakat (Warestiner = waradiner) említi őket. Ezt a csapatot 1746/47-ben János sachsen-hildungshauseni herceg, tábornok szervezte, mint huszár osztályt (Husaren Corps). Az alakulatnak tulajdonosa nem volt, eredetileg 5 századból állt. 1749-ben létszámát 2 századra csökkentették, majd 1763-ban 6 századra emelték. A csapat 1780-ban szűnt meg, ekkor legénységét a horvát határőrgyalogság vette át. A varasdi huszárok fekete csákót, fűzöld dolmányt és ugyanilyen mentét, buzérvörös nadrágot viseltek. A zsinórozás és a gombok sárgák voltak. A szablya mellé 1774-ben ulánus lándzsával is felszerelték őket. A lándzsán kis fekete-sárga zászlócskát hordtak.⁸ A Laczkó Dezső Múzeum festményén, a kép bal alsó szélén jól kivehető egy ilyen lándzsás horvát huszár,⁹ amint egy másik kék dolmányos (valószínűleg sorenredbeli) huszárral együtt megszalaszt két szürkeruhás porosz huszárt.

Mesterlövészek:

a 7. szám „Scharff: Schützen” felirata utal rájuk. Közlebbi megje-

lölés nélkül, és mivel a kép háttérben olyan apró méretben szerepelnek, hogy ruházatuk már kivehetetlen, pontosan nem lehet megállapítani, hogy melyik alakulat lehet ez.

Elképzelhető, hogy a horvát határőrséghez 1768 óta beosztott mesterlövészekről van szó.¹⁰ De az is lehet, hogy a bajor örökösödési háborúban felállított tiroli mesterlövész szabadcsapat (Tiroler Scharfschützen-Corps) katonái ezek. Utóbbi alakulatról tudjuk, hogy Cseh- és Morvaországban harcolt, parancsnokuk Carl Gerstner őrnagy volt. A csapatot a hadjárat után, 1779-ben feloszlatták.¹¹

Szabadcsapatbeli vadászok:

szintén a 7. számú felirat „freyjäger” megnevezése utal rájuk. Közlebbi kilétük bizonytalan. Talán az imént említett tiroli szabadcsapat katonái voltak. Ennek az önkéntes osztagnak ugyanis lövészei és vadászai is voltak. Mivel a lövészekkel együtt szerepelnek, ez a feltevés valószínűnek látszik.

Bánati szabadcsapat:

az ütközetet leíró egyik ezredtörténeti munka¹² említi az alakulatot, a festményen nem szerepelnek. Ezt a szabadcsapatot Thomas Metzker von Hackenthal ezredes állította fel 1778-

ban a temesi bánságban. Hivatalos megnevezésük, „Banatischer Frei-Corps” volt. Katonái rózsapiros hajtókával és sárga gombokkal díszített világoskék kabátját viselték. A csapatot a háború után, még 1779-ben feloszlatták Temesváron.¹³

Az ellenséges porosz hadsereg alakulatait az ismeretlen festő nem nevezte meg olyan pontossággal mint a saját csapatokat, feltehetően azért, mert ezeknek a hadrendje számára ismeretlen volt. Mindazonáltal a festmény alapján a poroszek között az alábbi csapatok különíthetők el: gyalogság, gránátosok, tüzérek és 2 huszár. A saját és a porosz katonának a kicsiny méretek ellenére is meglehetősen pontosan ábrázolt egyenruhái valószínűvé teszik, hogy a kép festője szemtanúja volt az ütközetnek. A képen világosan kivehető a Deutschmeisterek égszínkék és a Langlois gyalogosok narancsszín hajtókája, amilyen a valóságban is viselték. A Rókushegy ellen támadó (12. számmal jelölt) porosz gyalogság feltehetően 2 ezred katonáiból állt. A képen ugyanis jól látszik, hogy a bal szárnyon álló katonák hajtókája és kabátkihajtása piros, a jobb szárnyon lévőké pedig fehér.

Ezek után lássuk, hogy hogyan zajlott le az ütközet, amelyről az abban résztvevő ezredek ezredtörténetei nem felejtették el megemlékezni. A legrészletesebb leírást a Deutschmeister gyalogezred történetében találjuk.¹⁴

Az ellenséges tábornokok, Wunsch, Langenfeld és a Hessen-philippsthal herceg¹⁵ 1779. január 14-én 14 gyalogzászlóaljjal, 10 svadron lovassággal és 18 ágyúval Ziegenhals község felől támadták meg Zuckmantelt. A várost megszállva tartó császári-királyi csapatok parancsnoka Levenehr ezredes, a Darmstadt svaltzeerek parancsnoka volt. A porosz lovasságot, amely délelőtt 3/4 10 körül jelent meg a város előtt nyomban heves ágyúzással fogadták. Levenehr csapataival mindjárt harcállásba vonult és 4 svadront küldött az ellenséges lovasság feltartóztatására a város elé.

A császáriak bal szárnyát a Deutschmeister és a Langlois gyalogezredek 2–2 osztálya, a Darmstadt dragoonosok 1 svadronja és 4 ágyú alkotta. A bal szárnyat Schindler ezredes, a Langlois ezred parancsnoka vezényelte. A jobb szárnyon levő két külső sánc közül az egyiket a bánáti szabadcsapat szállta meg 4 ágyúval, a másikat a Langlois ezred testőrzászlóalja szintén 4 ágyúval és a károlyvárosi horvátok tartalék osztályával. A Heissigberg oldalát 200 horvátal, a Rókushegyet 1 osztály

Langlois gyalogsággal és 2 ágyúval erősítették meg.

Az ellenség eközben egyre közelebb jött és Levenehr bal szárnyának arcára támadott, de olyan heves tüzet kapott, hogy nem tudott a támadáshoz kellően felfejlődni.

Ezalatt a második ellenséges oszlop a császáriak jobb szárnyát támadta. A csekély erőkkkel megszállt kis sáncok nem tudták a poroszekot feltartóztatni, ezért az itteni csapatok előnyösebb pozícióba vonultak vissza. A második ellenséges oszlop hosszan az erdő felé elnyúlva vette körül a Rókushegyet, a harmadik oszlop pedig egyenesen támadott ugyanarra. E két oszlop a császári-királyi tüzéség eredményes kartács-tüzeiben jelentős veszteségeket szenvedett, majd rendetlenül megfutott. A horvátok mindenütt a nyomukban járva üldözték a meghátrált ellenséget.

A harmadik oszlop fedezte ugyan a poroszek visszavonulását, de olyan sok embert veszített, hogy az ütközet után több mint 90 szekérre való sebesültet szállított Neissébe. A csatározás délután 4 óra tájban ért véget, az ellenség Ziegenhalsba vonult vissza, ahonnan január 15-én részben Neisse, részben Weidenau felé vonult tovább. A poroszek közül 300 dezerter jelentkezett a császáriaknál. Levenehr csapatai 23 embert veszítettek, ebből a Deutschmeister ezred 2 osztályának vesztesége 1 halott és 3 sebesült legénységi személy volt. Az összetűzés után a császáriak bal szárnya Neu-Willmsdorfb, a hegyek közé, Johannisberg közelébe, a jobb szárny pedig Johannisthalba és Rebersdorfb, vonult.

Az eredményes ütközetért Levenehr ezredes még ugyanebben az évben a Katonai Mária Terézia Rend lovagkeresztjét nyerte.¹⁶ Az ütközetben kitűntek még Harrach és Schoutier őrnagyok a Langlois ezredből.¹⁷

A Laczkó Dezső Múzeum gyűjteményében levő festmény alkotóját nem ismerjük. A kép feliratai alapján német anyanyelvű és császárhű érzelű ember lehetett, aki feltehetően szemtanúja volt az eseményeknek. A múzeumi leltárkönyv bejegyzéséből kiderül, hogy a festmény a zirci ciszterci kolostorból került Veszprémbe. Ez a látszólag mellékes bejegyzés útbaigazítást ad a kép eredetéről. A zirci apátság a török hódoltság után, 1699–1810. között Heinrichau fiókapátságaként funkcionált.¹⁸

Heinrichau pedig az egykori Porosz-Sziléziában található (jelenleg Henryków, Lengyelország), Zuckmanteltől ÉNy-ra, légvonalban mintegy 50 km-re. Feltehetően innen hoz-

hatták magukkal a festményt a ciszterciek Zircre.

A kép művészi értéke elenyésző, hiszen meglehetősen középszerű alkotás, jóllehet nincs híjával némi ügyességnek. Jelentőségét történeti értéke adja, az a tény, hogy egy jelentéktelen háború még jelentéktelenebb ütközetének valószínűleg egyetlen fennmaradt képi ábrázolása.

JEGYZETEK

1. HORVÁTH Mihály: Magyarország történelme. V. Pesten, 1862. 267–269., HÖMAN Bálint–SZEKFÜ Gyula: Magyar történet IV. Bp., 1935. 575., V. Bp., 1936. 50., Magyarország hadtörténete. Szerkesztő: BORUS József. I. Bp., 1984. 424., Brockhaus' Conversations = Lexikon. II. Band. Leipzig, 1882. 624., 644.
2. SCHWICKER J. Henrik: Magyarország s a bajor örökösödési háború. Századok, 1878. 389–412., 487–509., BERKÓ István–GYALÓKAY Jenő–MARKÓ Árpád–PILCH Jenő: A magyar katona. Vitézségünk ezer éve. II. Bp. é.n. 38., A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története. Szerkesztették: DOROMBY József–REÉ László. Bp., é.n. 85., MARKÓ Árpád: Magyarország hadtörténete. Bp., 1943. 139.
3. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém – Képzőművészeti adattár 34–81. Král Éva restaurálási dokumentációja.
4. TRAUGOTT Bromme: Illustrierter Hand-Atlas der Geographie und Statistik. Stuttgart, 1862. A 23. térképen (Mähren, Oesterr. = Schlesien), Brockhaus' Conversations = Lexikon. XVI. Band. Leipzig, 1887. 954., A Pallas nagy lexikona. XVI. Bp. 1897. 1184.
5. Geschichte der kaiserl. königl. Regimenter, Corps, Bataillons, und anderen Militär-Branchen, seit ihrer Errichtung bis zu Ende des Feldzuges 1799. (A továbbiakban: Geschichte . . .) I. Band. Wien, 1804. 27–28., AMON Gustav, Ritter von Treuenfest: Geschichte des k.k. Infanterie-Regimentes Hoch- und Deutschmeister Nr. 4. Wien, 1879. 194–195., 719., THÜRHEIM A.: Gedenkblätter aus der Kriegsgeschichte der K.K. oesterreichischen Armee. Wien und Teschen, 1880. I. Band 18., RUSCH Gustav: Schicksale und Thaten des k.u.k. Infanterie – Regimentes Hoch – und Deutschmeister Nr. 4. Wien, 1895. 23., Schematismus für das k.u.k. Heer und für die k.u.k. Kriegsmarine für 1913. (A továbbiakban Schematismus . . .) Wien, 1912. 507., FINKE Edmund: K.(u.)k. Hoch – und Deutschmeister. „222 Jahre für Kaiser und Reich”. Graz-Stuttgart, 1978. 84., 328.
6. Geschichte . . . I. Band 249–252., LEILER Anton: Geschichte des k.k. Infanterie – Regimentes Erzherzog Rainer N°. 59. seit seiner Errichtung 1682. bis zum Schlusse des Jahres

1855. Salzburg, 1856. 25–26., 261–262., THÜRHEIM i.m. I. Band 413., Schematismus . . . 620.
7. Geschichte . . . II. Band 125–128., THÜRHEIM i.m. II. Band 452–453., 657., 660., Schematismus . . . 804.
8. Geschichte . . . I. Band 259–260., THÜRHEIM i.m. II. Band 670–671., BERKÓ István: A magyar huszárság története. Bp. 1918. 48.
9. Horvát határőrhuszár ábrázolása látható Borosnyay Lukács László marosvásárhelyi kir. adószedő (1815) kardjának pengéjén. (SZENDREI János: Magyar hadtörténelmi emlékek az ezredéves országos kiállításon. Bp. 1896. 810–811. old. 6942. szám, 811. old. képe, u.ez: Hadtörténelmi Közlemények. 1911. 250. old. képe), valamint a Magyar Történelmi Képcsarnok egy korabeli színezett rézmetszetén (NAGYRÉVI-NEPPEL György: Huszárok. Bp. 1973. 113. old. képe).
10. Geschichte . . . I. Band 260., SZENDREI János: Hadseregünk egyenruházata és felszerelése a XVIII. század második felében. Hadtörténelmi Közlemények. 1911. 118., 115. old. képe.
11. Geschichte . . . II. Band 413., THÜRHEIM i.m. II. Band 681.
12. AMON i.m. (5. jegyzet) 194–195.
13. THÜRHEIM i.m. II. Band 682.
14. AMON i.m. 194–195. Ez a legrészletesebb leírás. De említik még: Geschichte . . . I. Band 27., 249., 252., II. Band 125., 128., RUSCH i.m. (5. jegyzet) 23., FINKE i.m. (5. jegyzet) 84., LEILER i.m. (6. jegyzet) 26.
15. A herceget a hadjárat során, 1779. jan. 17-én, Habelschwerdt elfoglalásánál br. borbereki Alvinczy József ezredes, későbbi tábornagy elfogta. (A Pallas nagy lexikona. I. Bp. 1893. 521., MARKÓ Árpád: Elfelejtett magyar hadvezérek. Bp. 1944. 44.)
16. Geschichte . . . II. Band 128., A rendjelek és kitüntetések történelmükben. Szerkesztőbizottság: FELSZEGHY Ferenc–RÁTVAY Imre–PETRICHEVICH György–AMBRÓZY György. Bp. é.n. 200–201. A hadjáratban összesen 21 tiszt nyerte el a Mária Terézia Rendet (4 középkeresztes, 17 lovagkeresztes).
17. Geschichte . . . I. Band 252., LEILER i.m. (6. jegyzet) 26.
18. KARÁCSONYI János: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig. Bp. 1985. 306., HORVÁTH Konstantin: Zirc története. Veszprém, 1930. 110–112., 123–125., 190–191.

PÁL RAINER

EIN GEMALDE DES VESZPRÉMER LACZKÓ DEZSŐ MUSEUM DARSTELLEND DAS GEFLECHT VON ZUCKMANTEL DES BAYERISCHEN ERBFOLGEKRIEGES

Es wurde gelungen ein Schlachtenbild des Veszprémer Laczkó Dezső Museum aus dem 18. Jh. auf Grund der Inschriften in deutscher Sprache und der Jahreszahl zu bestimmen. Das Ölgemälde stellt das Geflecht von Zuckmantel (vormaliges Öst.-Schlesien) am 14. 01. 1779. im bayerischen Erbfolgekrieg dar. Die Aufschrift des Gemäldes nennt mehr oder minder genau auch die Truppen, die im Geflecht

beteiligt waren, und die Uniformen sind trotz der kleinen Grösse wirklichkeitstreu. Der Schöpfer des Gemäldes ist unbekannt. Wir wissen nur, dass er deutscher Muttersprache und zum Kaiser treu war, und sollte ein Augenzeuge der Kriegsereignisse sein. Das Gemälde gelang wahrscheinlich aus der Zisterzienserabtei Heinrichau (heute Henryków, Polen) in die Abtei von Zirc, und später in das Museum

von Veszprém, weil Heinrichau in der Nähe von Zuckmantel liegt, und Zirc sich als eine Filialenabtei des schlesischen Ordenshauses von 1699 bis 1810 betätigte. Das Gemälde hat keinen künstlerischen, nur historischen Wert, weil es aller Wahrscheinlichkeit nach die einzige Darstellung eines sehr bedeutungslosen Geflechtes eines bedeutungslosen Feldzuges ist.

RAINER PÁL

FERENC CSÁSZÁR ÁLTALÁNOS KÖZKEGYELMET HIRDETŐ PÁTENSE A KATONASZÖKEVÉNYEK SZÁMÁRA 1792-BŐL

A veszprémi Laczkó Dezső Múzeum helytörténeti gyűjteménye 16 374/73. szám alatt I. (II.) Ferenc császár-király a katonaszökevények számára általános közkegyelmet hirdető pátensét őrzi. A pátens dr. Dornay Béla gyűjteményéből származik, nyomtatvány, anyaga: papíros, mérete 47x37 cm. A Bakonyi Múzeum példánya soha sem volt megpecsételve, következésképpen közszemlére bocsájta sem.

A pátens eredeti, német nyelvű szövege a következő:

„Von der Römisch-Kaiserl. Königl. Apostolischen Majestät wegen

wird hiemit jedermänniglich kund und zu wissen gemacht:

Es haben Se. Kaiserl. Königl. Apostolische Majestät nach dem Antritt Allerhöchst Deroselben glorreichster Regierung zur Bezeugung des besonders allergnädigsten Wohlwollens, mit welchem Se. Majestät dem Militar-Stand zugethan sind einen General-Pardon für alle diejenige zu verwilligen entschlossen, die von allerhöchst Dero Armee entwichen, und sonst in keinem schweren Verbrechen, als in demjenigen der Desertion verfangen sind, sie mögen Innländer, oder Fremde, der-

malen in diesseitigen Landen verborgen, oder in auswärtigen Landen befindlich seyn.

Vermög, und in Kraft dieses General Pardons, welcher von dem Tag der Publizirung des gegenwärtigen Patents, nemlich vom 1ten November 1792 bis Ende August 1793 mithin durch zehen Monate dauert, wird allen denenjenigen Deserteurs, die innerhalb dieser Zeit von zehen Monaten in diesseitige Dienste, und Lande freywillig zurückkehren, bey der Armee, ihren Regimentern, oder respektive Korps, oder an was sonst für einem Ort inner Landes, oder